

Otto de Bruijne, Peter Pit
en Karin Timmerman

Ooit evangelisch

DE ACHTERDEUR
VAN EVANGELISCHE
GEMEENTEN

Tweede druk

Tweede druk april 2009

2009 Uitgeverij Kok – Kampen

www.kok.nl

Omslagontwerp Garage BNO

ISBN 978 90 435 1684 6

NUR 700

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

INTRO

In uw handen ligt een verslag van de verhalen van meer dan honderd mensen die door de achterdeur van evangelische gemeente zijn weggegaan. Deze mensen zijn geen eendagsvliegen, want ze maakten gemiddeld bijna 18 jaar deel uit van een evangelische gemeente.

Maar waarom zouden we ons eigenlijk bezighouden met deze vertrekkers? Waarom niet met degenen die de voordeur binnen lopen? Is dat niet positiever en meer opbouwend? Waarom zouden we een boek lezen over een ‘negatief’ onderwerp als ‘gemeenteverlating’?

- *Omdat ook de stemmen van deze mensen gehoord mogen worden!*
- *Omdat we denken dat dit onderzoek een spiegel kan zijn voor onszelf, voor evangelische gemeenten en de evangelische beweging.*
- *Omdat we zien dat ook het oude en nieuwe testament aandacht hebben besteed aan de negatieve kanten van groepen en hun leiders. We horen van de fouten van het volk Israël, haar leiders en koningen, de problemen in de eerste gemeente, de discipelen met hun twijfel, ongeloof en falen. Deze ‘negatieve zaken’ worden niet weggemoffeld of ontkend, maar openlijk ter sprake gebracht.*
- *Omdat de waarde van zogenaamde ‘exitgesprekken’ in het bedrijfsleven en in de psychologie wordt bevestigd. Je leert meer over een groep van de ervaren leden die vertrekken, dan van de nieuwelingen die binnenkomen!*

Dit boek is geen negatief en somber verhaal. Het is een bericht van mensen die zich overwegend bevrijd voelen en nieuwe wegen zoeken. En dit onderzoek en de commentaren kunnen inzichten opleveren over de vraag hoe evangelische gemeenten relevant en betrokken kunnen blijven.

Voor alle duidelijkheid: dit onderzoek is geen poging om degenen die een evangelische gemeente verlieten terug te voeren tot de evangelische kudde. We willen naar hen luisteren en van hen leren. Daarom hebben wij dit onderzoek gedaan.

De basis van dit boek ligt in gesprekken, interviews en vooral de enquête 'Ooit Evangelisch'. In de eerste helft van 2008 werd deze enquête gehouden, die voornamelijk bestond uit open vragen. Er moest dus veel zelf geformuleerd worden en dat werd gedaan met een mengeling van positieve en negatieve gevoelens. Positief omdat gelegenheid geboden werd om hun verhaal met anderen te delen. Negatief omdat vaak pijn en onbegrip opnieuw aan de oppervlakte kwamen.

Dank aan al diegenen die de enquête hebben ingevuld, interviews gaven en ons verdere informatie toestuurden. De reacties waren spontaan en tegelijk vaak onthutsend.

Dank aan de commentatoren prof.dr. Pieter Boersema,* drs. Miranda Klaver,* prof.dr. Hijme Stoffels,* en aan de Evangelische Alliantie en de Verenigde Pinkster- en Evangeliegemeenten als 'de geadresseerden en welwillende ontvangers'.

Wij hopen dat dit 'snuffel-onderzoek' leidt tot nader, wetenschappelijk onderzoek en vooral dat het aanzet tot zelfonderzoek binnen evangelische gemeenten en de gehele evangelische beweging.

OTTO DE BRUIJNE, PETER PIT, KARIN TIMMERMAN*

* Zie Personalialia.

EEN KIJKJE IN DE KEUKEN

► BEGIN EN EINDE VAN HET ONDERZOEK

DOOR PETER PIT

Begin

Dit onderzoek is begonnen met de vraag wat er bij de achterdeur van de evangelische gemeenten gebeurt. Er komen door de voordeur veel mensen bij, maar er gaan ook mensen weg. Waarom gaan ze weg? Wat maken ze daar mee? En wat gebeurt er met hen na hun vertrek?

Om daar meer zicht op te krijgen is een enquête opgesteld met dertien vragen waarvan twaalf open vragen (zie bijlage 2). Met deze enquête wilden we geen wetenschappelijk onderzoek opzetten. De laatste wetenschappelijke richtlijnen zijn niet op de enquête en de verwerking toegepast. Onze verwachting was ook niet dat we de diepte van de verhalen van vertrekkers konden peilen of grote aantallen mensen konden bereiken. Maar we wilden wel met dit verkennend onderzoek naar een gevoelig onderwerp zo zorgvuldig en verantwoord mogelijk te werk gaan.

Afbakening

We zochten mensen op wie de volgende uitspraak van toepassing is:

*Ik bezocht **meer dan twee jaar** een ‘evangelische gemeente’ als lid of gast, maar nu al meer dan twee jaar **bewust** niet meer.*

We hanteerden dus drie belangrijke criteria:

1. *Het gaat om het vertrek uit een ‘evangelische gemeente’.*
2. *Die gemeente hebben ze meer dan twee jaar bezocht.*
3. *Ze bezoeken die gemeente al meer dan twee jaar bewust niet meer.*

Om het eerste criterium duidelijk te maken hebben we gekozen voor een praktische omschrijving van wat we bedoelen met ‘evangelische gemeente’. In de korte handleiding, die bij de enquête gevoegd was (zie bijlage 1), hebben we gewoon een hele rij voorbeelden van evangelische gemeenten opgenoemd.

Bij ‘evangelische gemeente’ denken we aan de breedte van Vergadering der gelovigen, Baptisten, christengemeenten, Pinkster en Volle Evangeliegemeenten, Rafaël, Berea, Vineyard en soortgelijke gemeenten.

Met het criterium van ‘twee jaar’ wilden we ons beperken tot de groep mensen die eerst een bewuste keuze voor een evangelische gemeente had gemaakt en later een bewuste keuze om eruit weg te gaan. Deze periode van twee jaar zou mogelijk de ruimte geven om de evangelische tijd te kunnen overzien en uit die twee jaar blijkt ook dat die keuze een blijvend karakter heeft. Het tweede criterium hebben we open geformuleerd. Er zijn nogal wat evangelische gemeenten die geen lidmaatschap kennen en daarom hebben we ook de mogelijkheid van ‘gast’-bezoek genoemd. We gebruikten het woord ‘bezocht’, waarbij onze ervaring leert dat de meeste evangelischen een dienst op zondag

verbinden met doordeweekse activiteiten en allerlei taken. Om de respondenten zoveel mogelijk vrijheid en veiligheid te bieden hebben we gekozen voor anonieme enquêtes.

Verspreiding

De enquêtes werden vanaf maart 2008 uitgedeeld via bekenden, contacten en leiders in en buiten de evangelische beweging. Otto de Bruijne en Karin Timmerman hebben contact gelegd met de pers en dat leverde veel publiciteit op. Diverse landelijke maand- en dagbladen maakten melding van dit onderzoek en hebben Otto de Bruijne geïnterviewd. Dat had weer tot gevolg dat veel mensen de website van Otto de Bruijne bezochten en daar de enquête gedownload hebben. Tot 30 juni 2008 konden de enquêtes ingeleverd worden.

Reacties

We hebben 136 reacties ontvangen, waarvan 132 ingevulde enquêtes en 4 persoonlijke verhalen. Er zijn slechts 21 enquêtes per brievenbuspost binnengekomen, de rest kwam via e-mail.

Selectie

Daarna ben ik gaan kijken welke enquêtes wel en niet binnen onze afbakening pasten.

- 1. Is iemand inderdaad overgegaan naar een niet-evangelische kerk of gemeente? De overwegingen bij dit criterium verdienen uitgebreid aandacht en daarom zijn die opgenomen in bijlage 3: 'Overwegingen bij de bepaling van wie en wat 'evangelisch' is.'*
- 2. Hebben ze de gemeente langer dan twee jaar bezocht? Aan dit criterium voldeden alle enquêtes ruimschoots. Gemiddeld heeft de betrokkenheid bijna 18 jaar geduurd.*
- 3. Heeft hun vertrek al twee jaar of langer geleden plaatsgevon-*

den? Dit criterium bleek niet helemaal duidelijk te zijn: er was een aantal reacties van mensen die minder dan twee jaar geleden de evangelische gemeente hebben verlaten.

Elke enquête is nauwgezet op deze criteria bekeken en er bleven 103 enquêtes over. Van alle enquêtes voldeden er dus 29 niet aan onze criteria. Het is opvallend dat 28 van deze 29 enquêtes via e-mail zijn binnengekomen. Ontbrak de handleiding met onze criteria? Of zijn deze enquêtes ingestuurd naar aanleiding van de publiciteit in de pers waarbij onze criteria niet altijd helder benoemd konden worden?

Verwerking

Voor het verwerken van de enquêtes heb ik een 'DNA' bedacht die voor elke enquête uniek is en in één oogopslag veel duidelijk maakt over de persoon achter de enquête. Dit 'DNA' wordt in het belangrijke hoofdstuk 'Leeswijzer' nader uitgelegd.

Vervolgens heb ik alle gegevens en antwoorden op een rij gezet en de antwoorden in vaak terugkerende thema's ingedeeld.

Bij elke vraag kwamen er wel een aantal kernwoorden en kerngedachten (thema's) in de antwoorden voor. Als er meerdere thema's in één antwoord voorkwamen heb ik ze uitgesplitst en onder de desbetreffende thema's ondergebracht. Veel van de antwoorden bevatten namelijk meerdere redenen die soms in een lijstje en soms in één zin verwoord zijn.

Aan de hand van deze indeling in thema's heb ik mijn samenvatting van alle antwoorden uit de enquêtes geschreven. En op basis van deze indeling hebben we later ook de conclusies uit ons onderzoek getrokken.

De antwoorden bij de vragen over blijvend negatieve ervaringen (vraag 3), de redenen voor vertrek (vraag 4) en de aanleiding voor dat vertrek (vraag 5) lopen in de meeste enquêtes erg door elkaar. De antwoorden op deze vragen zijn apart behandeld, maar ze moeten wel in samenhang gelezen worden.

De vragen 10 tot en met 13 zijn niet verwerkt. In vraag 10 konden respondenten aangeven op welke manier ze na hun vertrek nog met hun geloof bezig zijn, maar daar kwam niet veel meer uit dan de mogelijkheden die we zelf al in de vraag hadden genoemd. Alleen ‘internet’ kan nog aan onze eigen lijst toegevoegd worden. Vraag 11 ging over de zin van het leven en vraag 12 over de rol van geloof in de opvoeding. Om drie redenen zijn deze vragen helaas niet verder uitgewerkt en meegenomen in het verslag:

- 1. Velen hebben deze vragen niet ingevuld en schreven dat ze het moeilijk vonden.*
- 2. Deze vragen staan wat aan de zijlijn van dit onderzoek, dat vooral gaat over het vertrek uit een evangelische gemeente en de gevolgen daarvan.*
- 3. We werden tot keuzes gedwongen door de grote respons en de uitgebreide antwoorden, die meestal veel meer regels besloegen dan de twee die we hadden aangegeven.*

Vraag 13 was de laatste vraag: ‘Heb je een vraag gemist? Wil je een opmerking toevoegen?’ Hier werd niet veel gebruik van gemaakt, behalve dan om te vertellen dat er een groter verhaal achter hun antwoorden zat, dat ze van veel meer mensen wisten die hetzelfde hadden meegemaakt, dat ze heel blij waren met dit onderzoek of dat ze erg benieuwd waren naar de resultaten. Op de website www.icchoreb.nl zijn alle antwoorden op de vragen 1 t/m 9 te vinden alsook een samenvatting van de afgevalen enquêtes. Voor de weergave van de antwoorden is gekozen voor mijn indeling op thema’s. Hier zitten twee redenen achter:

- 1. De weergave in thema’s is prettiger leesbaar en overzichtelijker dan een lange lijst met 103 of meer antwoorden.*

2. *De indeling in thema's geeft een inkijk in het verwerkingsproces en maakt duidelijk welke keuzes ik heb gemaakt. Die keuzes zijn uiteraard subjectief, maar bepalen wel de uitkomsten van dit onderzoek.*

In de antwoorden staan soms specifieke gegevens, zoals plaatsen, namen van personen en gemeenten. Deze zijn tijdens de verwerking vervangen door vierkante haakjes en puntjes [...] om de anonimiteit te waarborgen. De namen van soorten evangelische gemeenten en denominaties zijn ongewijzigd gelaten.

Interviews

Gelet op de gegevens en antwoorden uit de enquêtes is er een representatieve keuze gemaakt voor de interviews, die vervolgens door Karin Timmerman zijn gehouden. Bepalend hierbij waren leeftijd, geslacht, aantal jaren in de evangelische gemeente en wat ze na hun vertrek zijn gaan doen. De weergave van deze interviews is te vinden in de portretten in het tweede deel van dit boek. Sommige geïnterviewden wilden niet met hun eigen naam in het boek komen. Ter bescherming van hun privacy zijn specifieke en typerende gegevens aangepast.

Conclusies

Op basis van de gegevens en de antwoorden hebben de drie onderzoekers samen een conclusie voor het onderzoek geschreven. Wij hebben geprobeerd om in de conclusies zo dicht mogelijk bij de gegevens en antwoorden uit ons onderzoek te blijven.

Einde?

Dit onderzoek eindigt met de bekendmaking van de resultaten. Deze bekendmaking bestaat uit:

- 1. De uitgave van dit boek met de resultaten van dit onderzoek, reacties van enkele onderzoekers en wetenschappers en portretten op basis van een vijftal interviews.*
- 2. Presentatie van het onderzoek op een symposium. Daarbij hebben we enkele evangelische leiders en wetenschappers uitgenodigd om te reageren.*

Hopelijk is dit niet het definitieve einde van dit onderzoek. We spreken de wens uit dat dit onderwerp door studenten en wetenschappers opgepakt zal worden voor verdere studie. We verwachten dat evangelische leiders en gemeenteleden hier veel aan kunnen hebben. We hopen in ieder geval dat ons onderzoek zal leiden tot meer aandacht en zorg voor de mensen bij de achterdeur van de evangelische gemeenten.